

Наукові перспективи
Видавнича група

№ 7 (21)

2023

НАУКА і ТЕХНІКА

серія: право, серія: економіка, серія: педагогіка,
серія: техніка, серія: фізико-математичні науки

СЬОГОДНІ

З Україною

в серці!

Видавнича група «Наукові перспективи»

**Громадська наукова організація «Всеукраїнська Асамблея
докторів наук із державного управління»**

Громадська організація «Асоціація науковців України»

«Наука і техніка сьогодні»

*(Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»)*

Випуск № 7(21) 2023

Київ – 2023

Publishing Group «Scientific Perspectives»

**Public Scientific Organization «Ukrainian Assembly of Doctors of
Sciences in Public Administration»**

Public organization «Association of Scientists of Ukraine»

"Science and technology today"
*("Pedagogy" series, "Law" series, "Economics" series,
"Physical and mathematical sciences" series, "Technics" series)*

Issue № 7(21) 2023

Kiev – 2023

**«Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»):
журнал. 2023. № 7(21) 2023. С. 516**

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 07.04.2022 № 320 журналу присвоєно категорію "Б" із економіки та педагогіки (спеціальності – 015 - Педагогічні науки; 076 - Економічні науки)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 530 журналу присвоєно категорію "Б" із права (спеціальність – 081 Юридичні науки)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 10.10.2022 № 894 журналу присвоєно категорію "Б" із техніки (спеціальність - 122 Комп'ютерні науки)

Журнал видається за підтримки Міждержавної гільдії інженерів консультантів, Інституту філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану (Баку, Азербайджан), громадської організації «Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання»

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 01.06.2023, № 1-2/6-23)

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible

Головний редактор: Сопілко Ірина Миколаївна - доктор юридичних наук, професор, Відмінник освіти України, Лауреат Премії Президента України для молодих вчених, Лауреат Премії Верховної Ради України найталановитішим молодим ученим в галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок, академік Академії наук вищої школи України, Заслужений юрист України (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

- Артемчук Володимир Олександрович - доктор технічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник Інституту проблем моделювання в енергетиці ім. Г.Є. Пухова НАН України (Київ, Україна)
- Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- Будник Вікторія Анатоліївна - кандидат економічних наук, професор, професор кафедри бізнес-логістики та транспортних технологій Державного університету інфраструктури та технологій (Київ, Україна)
- Волк Павло Павлович — доцент кафедри водної інженерії та водних технологій Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Гирка Ольга Ігорівна - кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри товарознавства, митної справи та управління якістю Львівського торговельно-економічного університету (Львів, Україна)
- Гнатюк Сергій Олександрович - кандидат технічних наук, доцент, заступник декана факультету аеронавігації, електроніки та телекомунікацій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Дацій Олександр Іванович - доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- Дівізніук Михайло Михайлович - доктор фізико-математичних наук, професор, Завідувач відділу Відділу цивільного захисту та інноваційної діяльності Державної установи "Інститут геохімії навколишнього середовища Національної академії наук України" (Київ, Україна)
- Дяденчук Альона Федорівна - кандидат технічних наук, старший викладач кафедри вищої математики і фізики Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (Мелітополь, Україна)
- Забулонов Юрій Леонідович - доктор технічних наук, професор, Член-кореспондент НАН України, директор Державної установи «Інститут геохімії навколишнього середовища Національної академії наук України» (Київ, Україна)
- Ільїн Валерій Юрійович - доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)
- Ільїна Анастасія Олександрівна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління і адміністрування Національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)
- Кардаш Оксана Любомирівна — кандидат економічних наук, доцент кафедри комп'ютерних технологій та економічної кібернетики Навчально-наукового інституту автоматичної, кібернетики та обчислювальної техніки Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)
- Квасніков Володимир Павлович — доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри комп'ютеризованих електротехнічних систем та технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Коваленко Валентин Васильович - доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник сектору авторського права та суміжних прав лабораторії авторського права та інформаційних технологій Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України (Київ, Україна)
- Коваленко Олена Михайлівна - кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України (Київ, Україна)
- Комнатний Сергій Олександрович - докторант кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)

- Кравчук Володимир Миколайович — доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- Кузьмич Людмила Володимирівна - доктор технічних наук, головний науковий співробітник Інституту водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України (Київ, Україна)
- Куніцький Сергій Олегович - кандидат технічних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник науково-дослідної частини Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Лук'янчук Олександр Петрович — кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри будівельних, дорожніх, меліоративних, сільськогосподарських машин та обладнання Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Маджд Світлана Михайлівна - доктор технічних наук, професор, професор кафедри зеленої економіки та економіки природокористування Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління (Київ, Україна)
- Мануель Давид Массено - доцент відділу права та захисту даних, старший науковий співробітник і член координаційного комітету лабораторії UbiNET, запрошений член PDPC, член-консультант комісії цифрового права муніципальних адвокатських колегій Кампінаса та Прая-Гранде (Сан-Паулу), а також Комісії з інновацій, управління та технологій муніципальної адвокатської колегії Гуарульоса, коментатор IODA, почесний член IDEIA Institute, член Наукового комітету MICHRR, член EDEN, член-кореспондент RedNAC, член UMAU, член-кореспондент UBAU (Португалія)
- Микитин Тарас Миронович - кандидат технічних наук, завідувач кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету (Рівне, Україна)
- Миргород-Карпова Валерія Валеріївна - кандидат юридичних наук, заступник директора з наукової роботи, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету (Суми, Україна)
- Мізюк Вікторія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмайльського державного гуманітарного університету (Ізмаїл, Україна)
- Мірошніченко Валентина Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький, Україна)
- Міхальський Томаш — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща)
- Огієнко Микола Миколайович - кандидат технічних наук, професор кафедри організації авіаційних робіт та послуг Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Одарченко Роман Сергійович - завідувач кафедри телекомунікаційних та радіоелектронних систем Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Оніщенко Наталія Миколаївна - доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, академік НАПрН України, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В.М.Корецького НАН України (Київ, Україна)
- Опанасенко Володимир Миколайович — доцент кафедри комп'ютеризованих електротехнічних систем та технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Охріменко (Жмурко) Тетяна Олександрівна - старший науковий співробітник кафедри комп'ютеризованих систем управління Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Павлов Костянтин Володимирович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри підприємництва і маркетингу Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- Поліщук Віталій Васильович — кандидат сільськогосподарських наук, завідувач відділу зрощення, відділення меліорації Інституту водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України (Київ, Україна)
- Приходькіна Наталія Олексіївна - доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
- Стахова Анжеліка Петрівна — старший викладач кафедри комп'ютеризованих електротехнічних систем та технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Турчинова Ганна Володимирівна — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
- Федоренко Владислав Леонідович — доктор юридичних наук, професор, DгНб - доктор хабілітований наук правничих (Польська академія наук), Заслужений юрист України, директор Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України ((Київ, Україна)
- Фесенко Андрій Олексійович - кандидат технічних наук, асистент кафедри кібербезпеки та захисту інформації Київського національного університету імені Тараса Шевченка. (Київ, Україна)
- Черненко Варвара Петрівна - кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри інформатики і вищої математики Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (Кременчук, Україна)
- Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)
- Чумак Оксана Володимирівна - доктор економічних наук, доцент, науковий співробітник відділу статистики і аналітики вищої освіти Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики», (Київ, Україна)
- Шандра Наталія Андріївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)
- Шеремет Інеса Володимирівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри медикобіологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
- Якимчук Аліна Юріївна - доктор економічних наук, професор, Академік економічних наук України, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Якимчук Олег Феодосійович - керівник групи білінгу Відділу бізнес-систем Департаменту інформаційних технологій ПРАТ «Рівнеобленерго» (Рівне, Україна)
- Яцишин Андрій Васильович - доктор технічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Відділу цивільного захисту та інноваційної діяльності Державної установи "Інститут геохімії навколишнього середовища Національної академії наук України" (Київ, Україна)

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

© автори статей, 2023

© Видавнича група «Наукові перспективи», 2023

ЗМІСТ

СЕРІЯ «Право»

Василець О.М., Сотник О.С.

*ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ В КОНТЕКСТІ ПРАВА ЄС*

11

Гаран О.В.

*ДО ПИТАННЯ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ
СТАНДАРТІВ НА ФОРМУВАННЯ Й ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕХАНІЗМІВ
ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ*

23

Косінова Д.С., Діденко В.Ю.

*ДОКТРИНА «ЗНЯТТЯ КОРПОРАТИВНОЇ ВУАЛІ»: МІЖНАРОДНИЙ
ПРИВАТНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД*

36

Майкут Х.В.

*ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОНОРСТВА ТА ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ЗА
ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ*

50

Мисливий В.А.

*КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВОДІЯ ТРАНСПОРТНОГО
ЗАСОБУ ЗА ЗАЛИШЕННЯ ПОТЕРПІЛОГО В НЕБЕЗПЕЦІ*

61

Полуніна Л.В.

*СПЕЦІАЛЬНІ ТА НЕТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ КРИМІНАЛІСТИКИ: ЇХ
РЕАЛІЗАЦІЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВООПОРУШЕНЬ*

74

Полуніна Л.В., Богданова В.А., Проскурня В.А.

*ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ І ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ НАКЛАДЕННЯ
АРЕШТУ НА КОРЕСПОНДЕНЦІЮ, ЗНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ З
КАНАЛІВ ЗВ'ЯЗКУ, ЇЇ ДОСЛІДЖЕННЯ, ОГЛЯДУ І ВИЛУЧЕННЯ*

87

Полуніна Л.В., Шамрай О.В., Михалюк А.К.

*ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
КОНТРАБАНДИ*

96

Стрельченко О.Г., Плугатир М.В. 105
*ПРИРОДА ІНСТИТУТУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
У СУЧАСНІЙ ДОКТРИНІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА*

Теліженко Л.В., Ткаченко О.А. 117
*ЕВТАНАЗІЯ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: ЕТИКО-
ПРАВОВИЙ АСПЕКТ*

Черваньова Д.А., Туєва О.М. 129
*ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВИЙ СТАТУС ФІЗИЧНИХ ОСІБ В
МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ*

СЕРІЯ «Економіка»

Абрахманов Д.С., Рудич Л.В., Стеценко В.В. 139
*ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ:
ПІСЛЯВОЄННІ ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАПРЯМИ*

Дерев'янюк Т.А. 148
*ПИТАННЯ ВИМІРЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ*

Кириченко Ю.В., Зілінська А.С. 158
*ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ НА
МІСЦЕВОМУ РІВНІ*

Надкерничний І.В., Трапаїдзе С.М. 169
*РОЗВИТОК КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА
РЕГІОНУ*

Оринчак О.М. 183
*РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ У СФЕРІ НАДРОКОРИСТУВАННЯ*

Федосова В.Е. 196
*ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ
ПОЛІТИКИ У РАМКАХ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ*

**Шаповалов В.О., Рудич Л.В., Стеценко В.В., Тужилкіна О.В.,
Костишина А.І.** 204
*ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДЕМОГРАФІЧНОГО АНАЛІЗУ
НАСЕЛЕННЯ*

УДК 330.1:303.722.4

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-7\(21\)-169-182](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-7(21)-169-182)

Надкерничний Ігор Володимирович аспірант, Вінницький національний аграрний університет, кафедра аграрного менеджменту та маркетингу, вул. Сонячна 3, м. Вінниця, тел.: (0432) 55-60-95, <https://orcid.org/0000-0003-2681-0071>

Трапаїдзе Софія Мурадівна кандидат економічних наук, старший викладач кафедри аграрного менеджменту та маркетингу, Вінницький національний аграрний університет, вул. Сонячна 3, м. Вінниця, тел.: (0432) 55-60-95, 55-60-96, <https://orcid.org/0000-0001-8977-4616>

РОЗВИТОК КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА РЕГІОНУ

Анотація. Стаття досліджує переваги використання кластерної моделі в агробізнесі як засобу забезпечення сталого розвитку регіону. Створення аграрного кластера передбачає нові форми взаємодії між бізнесом і владою, спрямовані на співпрацю між учасниками. Це змінює уявлення про конкуренцію, розглядаючи її як взаємовигідне партнерство та сприяння обміну знаннями та досвідом. Проте, існують нерозв'язані питання, які потребують додаткових досліджень в аграрній науці, як світовій, так і вітчизняній, щодо сутності кластерів як перспективної організаційно-економічної форми ефективного аграрного виробництва. В цій статті метою є розкриття концептуального розуміння кластера як інноваційної організаційно-економічної форми виробництва в системі сталого розвитку, зосереджуючись на агропромисловому секторі. Методологія дослідження включає використання аналітичного та абстрактно-логічного методів для визначення меж кластерного розвитку на підприємстві. Кластери можна розглядати як вдосконалену форму організації ефективного виробництва, яка поєднує науку, дослідження, розробки, інновації, екологічні рішення та технології. Розвиток кластерів повинен бути пріоритетним не лише для великих агрохолдингів, але й для малих та середніх господарств. Розвиток кластерів має сприяти зрівнянню економічних умов господарювання та підтримувати менш конкурентоздатні малі і середні господарства, а також сприяти тісній співпраці між наукою та агробізнесом на регіональному рівні. Успішне господарювання в аграрній сфері можливе завдяки поєднанню трьох важливих елементів: використанню наукових розробок, заохоченню зацікавленості агробізнесу у їх впровадженні та отриманні достойної державної фінансової підтримки галузі. Розвиток кластерів може бути ефективним організаційно-економічним

засобом досягнення цих цілей. Кластери створюють оптимальне організаційне середовище, що сприяє об'єднанню навколо певних ідей та концепцій, необхідних для їх розвитку, а також сприяють впровадженню інновацій в різні сфери економіки та створюють відповідні інституційні умови для цього.

Ключові слова: кластерний розвиток, аграрне виробництво, інноваційне підприємництво.

Nadkernychnyi Ihor Volodymyrovych Postgraduate, Vinnytsia National Agrarian University, Department of Agrarian Management and Marketing, Sonyachna St., 3, Vinnytsia, tel.: (0432) 55-60-95, <https://orcid.org/0000-0003-2681-0071>

Trapaizze Sofiia Muradivna Candidate of Economic Science, Senior Lecturer of Department of Agrarian Management and Marketing, Vinnytsia National Agrarian University, Sonyachna St., 3, Vinnytsia, tel.: (0432) 55-60-95, <https://orcid.org/0000-0001-8977-4616>

DEVELOPMENT OF THE REGION'S CLUSTER MODEL OF AGRICULTURAL PRODUCTION

Abstract. The article examines the advantages of using the cluster model in agribusiness as a means of ensuring the sustainable development of the region. The creation of an agrarian cluster involves new forms of interaction between business and government aimed at cooperation between participants. This changes the perception of competition, seeing it as a mutually beneficial partnership and facilitating the exchange of knowledge and experience. However, there are unsolved questions that require additional research in agricultural science, both global and domestic, regarding the essence of clusters as a promising organizational and economic form of effective agricultural production. In this article, the goal is to reveal the conceptual understanding of the cluster as an innovative organizational and economic form of production in the system of sustainable development, focusing on the agro-industrial sector. The research methodology includes the use of analytical and abstract-logical methods to determine the limits of cluster development at the enterprise. Clusters can be seen as an advanced form of efficient production organization that combines science, research, development, innovation, environmental solutions and technology. The development of clusters should be a priority not only for large agricultural holdings, but also for small and medium-sized farms. The development of clusters should contribute to equalizing the economic conditions of management and support less competitive small and medium-sized farms, as well as promote close cooperation between science and agribusiness at the regional level. Successful management in the agricultural sector is possible thanks to the combination of three important elements: the use of scientific developments, encouraging the interest of agribusiness in their implementation, and receiving worthy state financial support for the industry. The development of clusters can be an effective organizational and economic means of achieving these goals. Clusters

create an optimal organizational environment that promotes unification around certain ideas and concepts necessary for their development, as well as contribute to the introduction of innovations in various areas of the economy and create appropriate institutional conditions for this.

Keywords: cluster development, agricultural production, innovative entrepreneurship.

Постановка проблеми. Кластерні структури, побудовані на співпраці різних підприємств, фінансово-кредитних установ та навчальних закладів, все більше набувають важливого значення у сталому розвитку територіальних утворень. Вчені, зокрема зарубіжні, визначають теоретичні передумови утворення та функціонування кластерів, а також використання кластерних моделей для забезпечення конкурентоспроможності економіки. Останнім часом дослідження проблематики формування та функціонування кластерів набули особливого значення в Україні. Це пояснюється тим, що одним з головних завдань державної політики розвитку України є підвищення конкурентоспроможності підприємств та регіонів, а також зміцнення їхнього ресурсного потенціалу [1].

Створення аграрного кластера передбачає новий тип відносин між бізнесом і владою, зосереджений на співпраці учасників. Ця зміна також підкреслює розгляд конкуренції як взаємовигідного партнерства та сприяння обміну знаннями та досвідом. Крім того, ключовим принципом є пріоритет місцевого життя. Для підвищення продуктивності сільського господарства важливо запровадити ефективні бізнес-моделі та державно-приватне партнерство з цілями сталого розвитку. Це включає зменшення викидів парникових газів при ефективному використанні таких ресурсів, як вода та відходи.

Таким чином, кластери можна вважати однією із найбільш досконалих форм організації ефективного виробництва, яка поєднує науку, дослідження і розробки, інновації, екологічні рішення та технології. Тому для вітчизняної економіки й окремих її галузей, що відіграють стратегічне значення, зокрема аграрного сектору, важливо обґрунтувати наукові засади переходу до кластерної моделі розвитку та її впровадження на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні двадцять років у різних країнах активно досліджуються проблеми розвитку кластерів та кластерного підходу. Зарубіжні автори, такі як Т. Андерссон, А. Маршалл, М. Портер, М. Енрайт, А. Якобс та інші, а також українські вчені, зокрема М. Войнаренко, В. Гейц, С. Соколенко, В. Федоренко та інші, вивчають проблеми організації та управління кластерами, формування конкурентних переваг та ефективності діяльності кластерів, а також їх вплив на соціально-економічний розвиток країни в цілому. Основні аспекти теорії аграрного розвитку та кластерів знайшли відображення в наукових працях Є.В. Гусакова, М.Ф. Кропивка, О.В. Ковальової, Ю.О. Лупенка, М.Й. Маліка, Г.Є. Мазнева, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, О. Г. Шпикуляка та ін. науковців.

Більшість робіт, які були описані, розглядають основні теоретичні та практичні аспекти створення кластерів з метою підвищення інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки. Проте, існують невирішені питання щодо дослідження сутності кластерів як перспективної організаційно-економічної форми ефективного аграрного виробництва, які є надзвичайно важливими на сучасному етапі сталого розвитку, і які потребують додаткових досліджень в аграрній науці, як світовій, так і вітчизняній.

Метою цієї статті є розкриття концептуального розуміння кластера як інноваційної організаційно-економічної форми виробництва в системі сталого розвитку з фокусом на агропромислове виробництво.

Виклад основного матеріалу. Наукові дослідження довели, що кластери є необхідною складовою сучасного економічного розвитку більшості країн і регіонів світу. Вони розглядаються як ефективний засіб прискорення розвитку та один з найбільш поширених інструментів політики стимулювання економічного зростання та інновацій [2, с. 4].

Кластери можна вважати однією з найбільш досконалих форм організації ефективного виробництва, яка поєднує науку, дослідження, розробки, інновації, екологічні рішення та технології. Тому для вітчизняної економіки та окремих її галузей, зокрема аграрного сектору, що відіграють стратегічне значення, важливо обґрунтувати наукові засади переходу до кластерної моделі розвитку та її впровадження на регіональному рівні.

У зв'язку з проблемами глобалізації, змінами клімату та загостренням соціально-економічних та екологічних протиріч у багатьох країнах світу з'являється потреба у створенні нових моделей економічного розвитку. Кластери за останні роки стали предметом зацікавлення дослідників. Кластери є однією з характерних рис економічної системи в умовах сучасної конкурентоспроможної економіки (рис. 1). У зв'язку зі збільшенням конкуренції на світових ринках, кластери є основою для впровадження ключових принципів формування національної та регіональної економіки, а також розробки стратегій соціально-економічного розвитку регіонів.

Рис. 1. Графічна модель функціонування кластера як відкритої системи

Джерело: сформовано за даними [3]

В останні два десятиліття ХХІ століття досить значно зросла зацікавленість виробничими кластерами. Реалізація концепції кластерів у виробництві значно покращила продуктивність економік багатьох країн. Цей підвищений інтерес вчених-економістів призвів до проведення великої кількості досліджень, результатом яких стали різноманітні політичні та соціально-економічні експерименти та інновації, а також формування десятків тисяч кластерів у різних країнах світу. В Україні за останні десятиліття також зросла зацікавленість у цій організаційній формі соціально-економічного розвитку [1].

У зв'язку з глобальними викликами, такими як кліматичні зміни і трансформація світової економіки, постає завдання розробки нової концептуальної моделі ефективного функціонування українського агропромислового комплексу. Ця модель повинна сприяти швидкому впровадженню інновацій в агропромислове виробництво та переходу до засад сталого розвитку й біоекономіки.

У цьому контексті аграрна галузь потребує нових науково-методичних підходів до організації й управління, що базуються на збалансованому розвитку та ефективному використанні ресурсів. Це необхідно для збереження конкурентоспроможності у світі та забезпечення продовольчої безпеки на внутрішньому ринку.

Вітчизняний досвід демонструє, що виробничі системи на основі кластерної моделі мають ряд переваг, які полягають у наступному [2, с. 2]:

- Кластери можуть забезпечувати підключення конкуренції зі співпрацею, що втілює "колективну ефективність" та забезпечує «гнучку спеціалізацію»;
- Кластери ґрунтуються на ефекті масштабу;
- Кластери є джерелом зростання та стимулятором технічного прогресу;
- Кластери представляють собою механізм збільшення регіональної та національної конкурентоспроможності.

У концепції інноваційного розвитку сучасний кластер є формою організації економічних відносин, де учасники групуються за певною ознакою, такою як близьке територіальне розташування, спеціалізація на виробництві конкретної продукції чи наданні послуг. У цьому об'єднанні лідер-новатор, що може бути підприємством, установою або організацією, виступає на чолі. Навколо цього лідера виникають горизонтальні або вертикальні форми взаємозв'язків з іншими учасниками об'єднання з метою підвищення ефективності виробництва, конкурентоспроможності продукції чи послуг і зниження витрат, а також для досягнення інших цілей та завдань.

Кластерний підхід був застосований у світовій практиці вже з початку ХХ століття, і з того часу сформувалися певні традиції кластеризації [4].

Питання сутності кластерів в економіці та їх важливості для забезпечення сталого розвитку були предметом багатьох теоретичних та емпіричних досліджень [5]. Європейський досвід свідчить, що у регіональних стратегіях розумної спеціалізації кластери допомагають забезпечити ефективне управління ланцюгами доданої вартості в агропродовольчому секторі [6].

Переваги моделі кластерного виробництва в агропромисловості численні. Використовуючи цю стратегію, агробізнес може мати більший доступ до інвестицій і капіталу завдяки більш адаптивній системі економічних відносин. Крім того, цей підхід дозволяє компаніям спеціалізуватися та отримувати переваги нижчих внутрішніх витрат і витрат на трансакції, на додаток до розширених маркетингових переваг, нових можливостей продажу та покращеного доступу до ринків, що сприяє збільшенню загальних доходів. Зрештою, кластерна модель є високоефективним засобом вирішення актуальних проблем, що постають сьогодні перед агропромисловістю.

Компанії, які входять до аграрного кластера, мають спільні потреби та обмеження, що перешкоджають їх розвитку та підвищенню продуктивності. Об'єднання цих компаній в аграрний кластер дозволяє виявити можливості для координації дій та інтеграції у площині загальних інтересів. Аграрний кластер сприяє конструктивному й ефективному діалогу між компаніями та постачальниками, а також використанню загальної інфраструктури. Крім того, інвестиції, спрямовані на поліпшення умов функціонування аграрного кластера, мають синергетичний вплив на всіх його учасників.

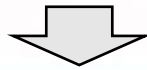
Аналізуючи досвід формування дійових кластерних структур, можна зазначити основні риси аграрного кластера, а саме [7]:

- існування групи взаємопов'язаних компаній, з яких виділяються одне або декілька великих підприємств - лідерів, що утворюють центр (ядро) та визначають довгострокову стратегію кластера. Ядром аграрного кластера може бути велике аграрне підприємство або підприємство переробної галузі.
- географічна локалізація, яка може охоплювати від одного міста або регіону до країни в цілому або декількох сусідніх країн.
- кооперація підприємств аграрного кластера, яка характеризується стійкістю господарських зв'язків та домінуючим їх значенням для більшості учасників кластера. Аграрний кластер включає підприємства різних галузей, які технологічно пов'язані один з одним та спеціалізуються на виробництві основних і супутніх товарів або послуг.
- конкуренція в межах аграрного кластера, яка є ключовим елементом концепції кластерів. Це стимулює підприємства до постійного вдосконалення своєї діяльності та до інноваційного пошуку.
- інноваційна спрямованість аграрного кластера, учасники якого здатні швидко реагувати на потреби покупців, мають доступ до нових технологій усередині кластера, кооперуються для здійснення науково-дослідних робіт. Конкурентний тиск стимулює підприємства до створення

Процес створення аграрного кластеру вимагає спільного внеску багатьох сторін і не є простим. Участь держави та ступінь її прояву не вважаються найважливішим фактором. Вирішальна місія полягає в тому, щоб визначити, де держава може вплинути та застосувати механізми регулювання. Регіональні та державні органи влади відіграють важливу роль у стимулюванні та просуванні кластеру. Створення кластера являє собою поєднання стратегічної трансформації та органічного розвитку [8]. Беручи до уваги теоретичні аспекти, недоліки та переваги кластерних систем (рис. 2), розроблено комплексний метод ідентифікації та формування аграрних кластерів. Методологія орієнтована на послідовну зміну відповідних етапів у цих процесах, і державна підтримка кластерних ініціатив є вирішальною на кожному етапі. Важливо, що аграрний кластер формується відповідно до стратегії соціально-економічного розвитку регіону.

1. Дослідна частина
<p>Дослідження безпеки харчування та можливостей експорту в аграрній сфері.</p> <p>Виявлення існуючих аграрних кластерів.</p> <p>Моніторинг конкурентного середовища для створення та розвитку аграрних кластерів.</p> <p>Аналіз доступних ресурсів та можливостей (економічних, робочих, природних, організаційних, інноваційних тощо).</p> <p>Дослідження внутрішньої структури аграрних кластерів, їх принципів функціонування та аналіз зовнішнього середовища.</p> <p>Оцінка переваг та загроз, пов'язаних із використанням кластерної форми.</p>

2. Програмно – методологічна частина
<p>Формулювання мети та цілей створення аграрного кластера</p> <p>Визначення учасників, що беруть участь у формуванні аграрного кластера</p> <p>Визначення структури та організаційної форми аграрного кластера</p> <p>Аргументування соціально-економічної доцільності проекту аграрного кластера</p> <p>Визначення рівня втручання та інструментів державного регулювання для забезпечення ефективного функціонування аграрного кластера</p> <p>Оцінка соціально-економічної ефективності роботи аграрного кластера</p> <p>Розробка довгострокової програми розвитку аграрного кластера.</p>

3. Організаційна частина

Розробка правового каркасу для функціонування аграрного кластера

Удосконалення або створення аграрного кластера на взаємовигідних і добровільних умовах для всіх учасників

Узгодження мети, завдань та конкретних заходів для функціонування аграрного кластера

Визначення обсягів спільної діяльності учасників, розробка плану розвитку аграрного кластера

Створення механізму управління аграрним кластером

Розробка інноваційної програми для аграрного кластера

Моніторинг ефективності кластерних зв'язків та їх впливу на розвиток аграрного кластера

Рис. 2. Методика ідентифікації та формування агро кластерів

Джерело: сформовано за даними [9]

В дослідній частині аналізується стан продовольчої безпеки держави, виявляються можливі та вже існуючі аграрні кластери, досліджується конкурентне середовище та наявні ресурси, а також обґрунтовуються переваги та виявляються загрози для усіх учасників від використання кластерної форми.

В програмно-методологічній частині передбачається визначення мети створення аграрного кластера, кола учасників і споживачів продукції, розробка організаційної структури та взаємовідносин учасників із зовнішнім середовищем, обґрунтування соціально-економічної доцільності та взаємодії з органами державної влади, визначення ефективності та розробка довгострокової програми розвитку кластера.

В організаційній частині передбачається створення нормативно-правової бази для функціонування аграрного кластера, узгодження цілей і завдань учасників, розробка заходів для успішного функціонування, визначення масштабів спільної діяльності та можливих позитивних та негативних екстерналій, розробка плану діяльності, формування механізму управління та моніторинг ефективності зв'язків між учасниками кластера та визначення загального ефекту діяльності.

Кластери можуть відіграти ключову роль у досягненні цілей сталого розвитку на регіональному рівні, оскільки в сьогоdnішній час існує крайня необхідність в обґрунтуванні інноваційної моделі економічного та екологічно

безпечного сільськогосподарського виробництва та соціально відповідального розвитку сільських територій. Це допоможе вирішити питання максимально ефективного використання ресурсного потенціалу в умовах адаптації до глобальних кліматичних змін та підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції.

Кластерний розвиток повинен бути пріоритетним не тільки для великих агрохолдингів, але і для малих та середніх господарств. Розвиток кластерів має допомогти зрівняти економічні умови господарювання та забезпечити підтримку менш конкурентоздатним малим і середнім господарствам, а також більш тісну співпрацю між наукою та агробізнесом на регіональному рівні.

Модель структури кластера в системі сталого економічного регіонального розвитку може бути описана за допомогою чотирьох основних елементів, які визначають її концептуальну сутність. (рис. 3).

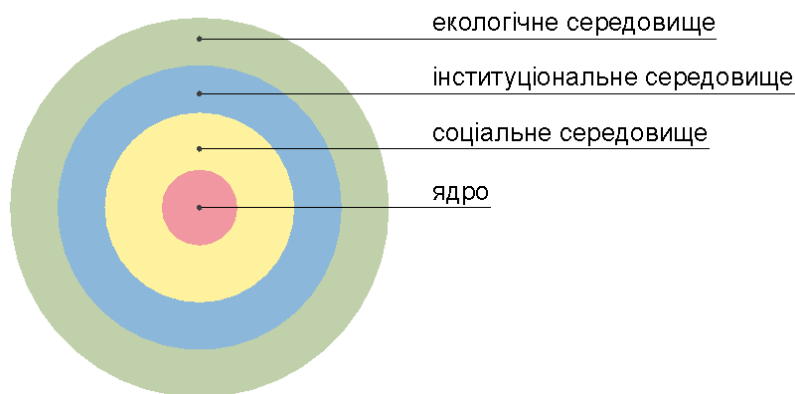

Рис.3. Модель структури кластера в системі сталого регіонального розвитку

Джерело: сформовано за даними [10].

Центральним елементом кластера є ядро, навколо якого згруповуються інші учасники. На рівні регіону, ядром може бути університет, наукова установа, інноваційна компанія або громадська організація, така як спілка або асоціація виробників, залежно від поставлених метою та завдань. Соціальне середовище, що оточує ядро кластера, складається з людського та інтелектуального капіталу, який є найбільш важливою складовою структури кластера.

Інституціональне середовище складається з комплексу політичних, економічних, соціальних та правових норм, які є фундаментом для виробництва товарів та послуг, їх обміну та розподілу всередині кластера. Розвиток кластерів буде довільним та неефективним без належного інституційного середовища. Екологічне середовище, яке складається з оточення, у якому проживає людина, та інформаційного середовища, є також важливою складовою елементом для формування кластера.

Один з ключових аспектів регулювання аграрного кластера полягає у підтримці функціональних та технологічних зв'язків між учасниками кластера в горизонтальному та вертикальному напрямках. Якщо розміри аграрного кластера дозволяють йому мати конкурентну перевагу, то державні регулятори можуть не звертати особливої уваги на розвиток горизонтальної співпраці. Однак, якщо кластер недостатньо розвинутий, то державні заходи, спрямовані на посилення горизонтальної співпраці, можуть бути доцільними, якщо це не призведе до монополізації ринку.

У минулому десятилітті в Україні стали популярними кластери, зокрема в аграрному секторі. Створення кластерів є ефективною стратегією для підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки. У Вінницькій області виявлено значний потенціал для розвитку високотехнологічного агропромислового виробництва, що може забезпечити стале економічне зростання, розширення сировинної бази для харчової промисловості, збільшення експорту та підвищення загального добробуту населення (табл.1).

Таблиця 1.

Інноваційний потенціал Вінницької області, що може бути задіяний для розвитку кластерів в аграрному секторі економіки

Показник	Кількісне значення
Населення регіону, усього, тис. осіб	1507,7
Зайняте населення за видами економічної діяльності, усього, тис. осіб	237,5
У т. ч. у промисловості	55,8
у сільському, лісовому господарстві, мисливстві, рибальстві	25,1
в державному управлінні й обороні	14,1
за іншими видами економічної діяльності	142,5
Кількість університетів, академій, інститутів, од.	8
Кількість науково-дослідних інститутів та філій аграрного спрямування, усього, од.	4
Кількість організацій, що здійснюють науково-дослідну діяльність, усього, од.	19
Кількість суб'єктів господарювання, основним видом економічної діяльності яких є сільське господарство, усього, од.	1734
Кількість зайнятого населення в сільському господарстві становить, тис. осіб	215
Загальна площа сільськогосподарських угідь, тис. га	1 800

Джерело: Розроблено автором за даними аналізу інформації Державної служби статистики України [11] та на основі узагальнення результатів дослідження

У регіоні, де агропромисловий сектор грає ключову роль у господарстві, формування інноваційних та інтеграційних структур у вигляді кластерів є

надзвичайно важливим завданням. Це пояснюється тим, що, незважаючи на наявні природні та біокліматичні умови для розвитку господарської діяльності, аграрний сектор економіки не використовує свої можливості на повну міру для збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції. Це сталося через повільне впровадження інноваційних технологій, обладнання та сучасних методів управління агробізнесом, а також через формування незбалансованої галузевої структури спеціалізації.

За результатами аналізу ефективності виробництва продукції сільського господарства в зоні Лісостепу, Вінницька область вважається лідером у порівнянні з сусідніми регіонами, зокрема, в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь у 2020 році. Однак, існують структурні диспропорції в розвитку аграрного виробництва, зокрема 70% валової продукції сільського господарства становить галузь рослинництва, тоді як на галузь тваринництва припадає дуже мала її частка. Запропонована модель розбудови агрокластерів у Вінницькій області має сприяти вирівнюванню диспропорцій та забезпечити поступовий перехід галузі на принципи сталого розвитку, збалансованості та оптимальності (рис 4.)

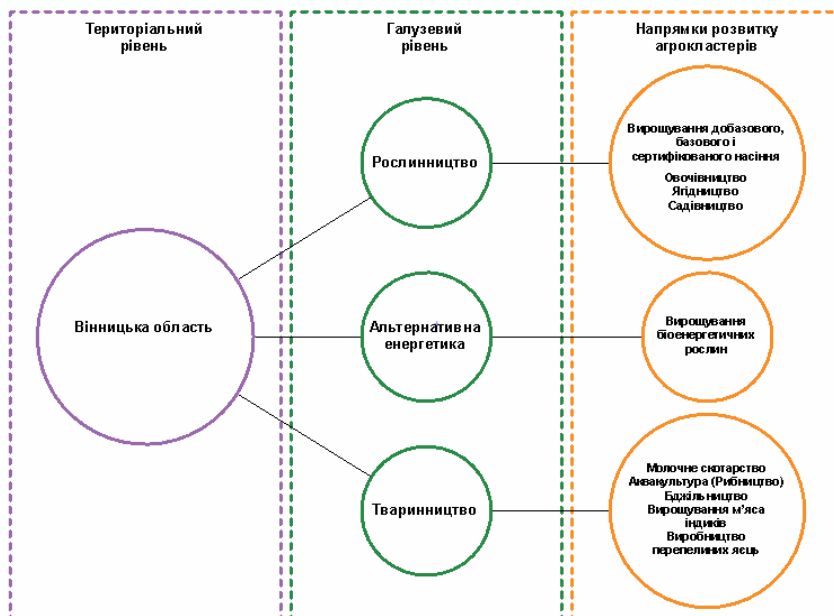

Рис. 4. Модель розвитку агрокластерів в агропромисловому комплексі Вінницької області

Джерело: сформовано за даними [12].

Аналізуючи ефективність виробництва продукції агропромислового комплексу по регіонах, в 2020 р. – можна прослідкувати, що Вінницька область має найвищий показник ефективності виробництва на 100га. сільськогосподарських угідь (2841,4 тис. грн.), що на 30% більше середнього показника у зоні Лісостепу [11].

У Вінницькій області вже започатковані окремі проєктні кластерні ініціативи, але в рамках стратегії розвитку регіону на період з 2021- 2027 рр. планується створення нових аграрних інноваційних кластерів. В даний момент ведуться роботи щодо техніко-економічного обґрунтування проєкту створення кластера в бджільництві, також є плани щодо створення кластерів в рибництві, рослинництві, техніко-технологічному секторі, оліє-жировій галузі, тваринництві та в харчовій промисловості.

На початковому етапі створення кластерів для регіону передбачається розробка науково обґрунтованих перспективних галузевих напрямів у рослинництві, тваринництві та альтернативній енергетиці. На наступних етапах можливе розширення напрямів створення кластерів за рахунок нових перспективних видів економічної діяльності. Для забезпечення сталого розвитку аграрної сфери регіону необхідно дотримуватися принципів збалансованості галузей, забезпечувати оптимальний баланс між загальною продуктивністю та конкурентоспроможністю з урахуванням наукових засад ефективного використання основних виробничих видів ресурсів та природного біокліматичного потенціалу, збереження екологічної рівноваги, підвищення стандартів соціального добробуту населення сільських територій та якості продукції, удосконалення механізму господарювання. Зрозуміло, що використання лише наявного аграрного ресурсу, як це відбувалося в минулі роки, недостатнє для підтримки стійкого економічного зростання.

Вітчизняний та іноземний досвід показують, що успішне господарювання в аграрній сфері можна досягти тільки завдяки поєднанню трьох важливих елементів: використання наукових розробок, заохочення зацікавленості агробізнесу в їх впровадженні та отриманні достойної державної фінансової підтримки галузі. Розвиток кластерів може бути ефективною організаційно-економічною формою досягнення цих цілей.

Висновки. Глобалізація, кліматичні зміни та соціально-економічні та екологічні проблеми, що існують у багатьох країнах світу, вимагають пошуку нових моделей економічного розвитку. Згідно з дослідженнями, однією з найбільш оптимальних організаційно-економічних форм ефективного аграрного виробництва в системі сталого розвитку є кластери. Концептуально, кластери є добровільними об'єднаннями на територіальній або спеціалізованій основі, які включають учасників з промислових, сільськогосподарських, сервісних підприємств та організацій, науково-дослідних установ, університетів та громадських організацій. Кластери створюють оптимальне організаційне середовище, що допомагає об'єднувати навколо певних ідей та концепцій, необхідних для їх розвитку, а також впроваджувати інновації в різні сфери економіки та створювати відповідні інституційні умови для цього. Впровадження кластерної організаційно-економічної моделі в агропромисловому комплексі Вінницької області та інших регіонах може значно сприяти

покращенню соціально-економічної ситуації та підвищенню рівня ефективності сільськогосподарського виробництва та конкурентоспроможності аграрної продукції.

Література:

1. Підвищення конкурентоспроможності інноваційності на основі кластерів. Досвід України. URL: <http://ucluster.org/sokolenko/2008/01/povysheniekonkurentosposobnostiinnovatsionnostinaosnoveklasterovopytukrainy/> (дата звернення: 14.05.2023).
2. Frank E. V., Mashevskaya O. V., Ermolina L. V. Innovative Mechanism of Implementation of Cluster Initiatives in Business. *European Research Studies*. 2016. Issue 1. Vol. XIX. P. 179–188.
3. Кузьмін О., Жежуха В. Кластери як чинник інноваційного розвитку підприємств і територіальних утворень. *Економіка України*. 2010. № 2. С. 14–23.
4. Derlukiewicz N., Mempel-Snie'zyk A., Mankowska D., Dyjakon A., Minta S., Pilawka T. How do Clusters Foster Sustainable Development? An Analysis of EU Policies. *Sustainability*. 2020. № 12(7). P. 1–15.
5. Tinguely X. *The New Geography of Innovation Clusters, Competitiveness and Theory*. Palgrave Macmillan, 2013. 323 p.
6. Muraru-Ionel C., Muraru S. L., Cristea O.-D., Condruz D. Innovative and cross-sectoral clusters as facilitators of value added chains in agriculture – smart agro clusters in Romania. *Proceedings of the 9th International Scientific Conference Rural Development*. 2019. P. 445–450.
7. Надвиничний С.А. Формування кластерів в аграрній сфері національної економіки в умовах глобалізації. *Економічний аналіз*. 2018. №2. С. 30–35.
8. Samuelson P.A., Nordhaus W., *Economics*. USA: McGraw Hill, 2009. 744 p.
9. Ульяновченко Ю. О. Методологічні засади формування кластерної політики в умовах глобалізації. *Державне будівництво*, 2010, 2.
10. Фостолович В. А. Кластери, як ефективна модель сучасного бізнесу. *Ефективна економіка*. 2019, № 5
11. Головне управління статистики у Вінницькій області. URL: <https://www.vn.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення : 28.04.2023).
12. Про регіональну програму розвитку малого і середнього підприємництва на 2021-2027 роки \ Вінницька ОВА. URL : <https://www.vin.gov.ua/invest/rehionalni-prohramy-rozvytku/34249-pro-rehionalni-prohramy-rozvytku-maloho-i-serednoho-pidpriemnytstva-na-2021-2027-roky> (дата звернення : 30.04.2023).

References:

1. Pidvyshchennya konkurentospromozhnosti innovatsijnosti na osnovi klasteriv. Dosvid Ukrainy. [Increasing the competitiveness of innovation based on clusters. Experience of Ukraine]. *ucluster.org*. Retrieved from: <http://ucluster.org/sokolenko/2008/01/povysheniekonkurentosposobnostiinnovatsionnostinaosnoveklasterovopytukrainy/> [in Ukrainian].
2. Frank E. V., Mashevskaya O. V., Ermolina L. V. (2016). Innovative Mechanism of Implementation of Cluster Initiatives in Business. *European Research Studies*, 19, 179–188.
3. Kuzmin. O., Zhezhukha V. (2010). Klasteri yak chynnyk innovatsijnogo rozvytku pidpriemstv i terytorialnykh utvoren. [Clusters as a factor of innovative development of enterprises and territorial entities.] *Ekonomika Ukrainy – Ukrainian Economy*, 2, 14–233 [in Ukrainian].
4. Derlukiewicz N., Mempel-Snie'zyk A., Mankowska D., Dyjakon A., Minta S., Pilawka T. (2020). How do Clusters Foster Sustainable Development? An Analysis of EU Policies. *Sustainability*, 12(7), 1–15.

5. Tinguely X. The New Geography of Innovation Clusters, Competitiveness and Theory. (2013). Palgrave Macmillan, 323.
6. Muraru-Ionel C., Muraru S. L., Cristea O.-D., Condruz D. (2019). Innovative and cross-sectoral clusters as facilitators of value added chains in agriculture – smart agro clusters in Romania. *Proceedings of the 9th International Scientific Conference Rural Development*, 445-450.
7. Nadvynnyi S. A. (2018). Formuvannia klasteriv v agrarnii sferi natsionalnoi ekonomiky v umovakh globalizatsii. [The formation of clusters in the agrarian sphere of the national economy in the conditions of globalization]. *Ekonomichnyi analiz – Economic analysis*, 2, 30-35 [in Ukrainian].
8. Samuelson P.A., Nordhaus W., Economics. (2009). USA: McGraw Hill, 744.
9. Ulianchenko Yu. O. (2010). Metodologichni zasady formuvannia klasternoi polityky v umovakh globalizatsii. [Methodological principles of cluster policy formation in the conditions of globalization]. *Derzhavne budivnytstvo - State construction*, 2 [in Ukrainian].
10. Fostolovych V. A. (2019). Klasteri yak efektyvna model suchasnogo biznesu. [Clusters as an effective model of modern business]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 5 [in Ukrainian].
11. Golovne upravlinnia statystyky u Vinnytsii oblasti. [Main Department of Statistics in Vinnytsia Region]. <https://www.vn.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
12. URL Pro regionalnu programu malogo ta seredniogo pidpriemnytstva na 2021-2027 roky\ Vinnytska OVA. [About the regional program for the development of small and medium-sized enterprises for 2021-2027 \ Vinnytsia OVA]. vin.gov.ua. Retrieved from: <https://www.vin.gov.ua/invest/rehionalni-prohramy-rozvytku/34249-pro-rehionalni-prohramy-rozvytku-maloho-i-serednoho-pidpriemnytstva-na-2021-2027-roky> [in Ukrainian].

Журнал

«Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»)

Випуск № 7(21) 2023

Формат 60x90/8. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 8,2. Наклад 100 прим.

Видавець:

Громадська наукова організація «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління»
Свідоцтво серія ДК №4957 від 18.08.2015 р., Андріївський узвіз, буд.11, оф 68, м. Київ, 04070.

Підготовлено рекламним агентством
«GoToPrint» Адреса, Україна, Київська обл.,
м. Київ, вул. Льва Толстого, 63
e-mail: gotoprint@gmail.com